

DOI: 10.7596/taksad.v7i5.1884

Citation: Avcı, Y., Küçük, S., & Akgün, M. (2018). İdeolojinin Edebi Üslûba Etkisi. Journal of History Culture and Art Research, 7(5), 579-595. doi:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i5.1884>

İdeolojinin Edebi Eserlerde Üslûba Etkisi*

The Effects of Ideology on the Literary Style in Literary Works

Yusuf Avcı¹, Serhat Küçük², Muhammet Alperen Akgün³

Abstract

The language spoken by societies throughout their history reveals the reflections about their life style. Therefore, language and cultural interaction provides important clues to analyze the sociological structure of societies. The literary style of an author is influenced by his/her ideology which is shaped by the period, the life of the society and the personal life of the author him/herself. Therefore, it can be said that the literary style is a conversion of ideas into literary works. This study of literary style is investigated within the scope of Structuralism (Saussure, 1949) and the Transformational-generative grammar (Chomsky, 1964). These two theories are not sufficient enough to analyze and explain the Turkish language system. The critics of these is studied depending on 'the theory of language-thought analysis' (Avcı, 2012). For this purpose, the sentences in the 'Grev' novel by Orhan Kemal were analyzed basically on meaning-centered approach, explored the factors that influence the literary style and tried to grasp the author's mentality. The novel is chosen specially for its being a social novel. Therefore the sentences in the novel 'Grev' were analyzed on the basis of meaning-centered approach. The data gathered by categorical content analysis were interpreted. In order to define the features that effects the literary style, the content analysis method was used and the data compared. In this research, when analyzing the language in use and literary style of the author in the novel, it is observed that the lack of deep structure of the novel is striking and it is a kind of reproducing the foreign languages. The study concluded that the author's literary style and basic mentality is not compatible with the society that he/she lives in, he/she leads to corruption of the syntax of the language and lost the touch with the realities of the Turkish society in the novel, as well.

Keywords: Meaning-centered approach, Realtion of language and culture, the theory of language -thought analysis, Literary style analysis.

* Bu makale, 26-28 Ekim tarihleri arasında Romanya'da gerçekleştirilen INCSOS "IV. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi"nde, "Yazarın Dünya Görüşünün Grev Romanında Üslûba Etkisinin Anlam Merkezli Yaklaşımla İncelenmesi" başlığıyla sözlü olarak sunulmuş olup "Dünya Görüşünün Üslûba Etkisi" başlığıyla yayınlanan bildiriden genişletilerek hazırlanmıştır.

¹ Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye.

² Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye.

³ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkiye.

Öz

Toplumların tarihleri boyunca konuştuğu dil, yaşama şekilleri hakkında bilgi verir. Toplumların sosyolojik yapısını anlamak, düşünce sistemini algılayabilmek için kültür ve dil etkileşimi önemli sonuçlar verir. Bir yazarın üslûbu, sahip olduğu ideolojisinin tarihe özgü döneminden, toplum hayatından ve kişisel yaşantısından etkilenir. Dolayısıyla üslûp, fikirlerin edebi metin haline dönüşmüş şeklidir diyebiliriz. Bu üslup incelemesi Yapısalcı ekol (Saussure, 1949) ve Üretimsel dönüşümlü ekol (Chomsky, 1964) bağlamında yapılacaktır. Bu ekoller Türkçeyi açıklamakta ve incelemekte yetersiz kalmaktadır. Bunların eleştirisi “dil-düşünce analizi teorisi” (Avcı, 2012)’ne göre yapılacaktır. Bu çalışmanın amacını; Orhan Kemal’in Grev romanındaki cümlelerini anlam merkezli olarak incelemek, üslûba etki eden unsurları araştırmak ve yazarın düşünce yapısı hakkında fikir edinmek oluşturur. Bu roman toplumsal bir roman özelliği gösterdiği için seçilmiştir. Bu amaç için, Grev romanındaki cümleler anlam merkezli olarak incelenmiş, kategorik içerik analizi yapılarak somut veriler elde edilmiş ve yorumlanmıştır. Üslûba etki eden unsurları belirlemek amacı için de doküman incelemesi yöntemi kullanılmış ve karşılaştırma yapılmıştır. Çalışmada, yazarın dil kullanımı ve üslûbu incelendiğinde derin yapıdaki eksiklikleri dikkat çekmekte, yabancı dillere öykündüğü görülmektedir. Yazarın içinde bulunduğu toplumun dile özgü özelliklerine ve fikrî temellerine bağlı kalmadığı, söz diziminde bozulmalara yol açtığı, Türk toplumuna ve gerçeklerine uzak olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Anlam merkezlilik, Dil-kültür ilişkisi, Dil-düşünce analizi teorisi, Üslup incelemesi.

Giriş

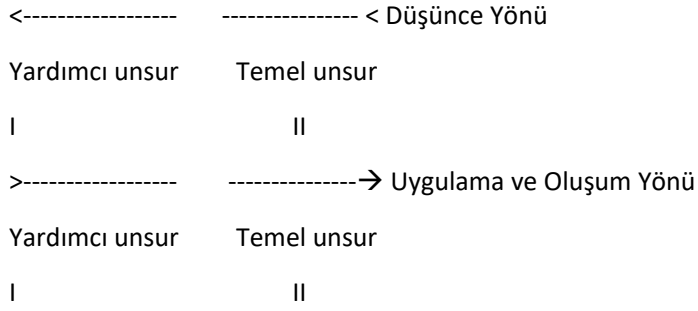
Dil, karşılıklı olarak iletişim ve algılama amacıyla kullanılan, duygu ve düşünceleri aktararak anlaşabilmeyi sağlayan temel bir araçtır (Barın, 2005). “Kültür, toplum, insanoğlu, eğitim süreci ve kültürel muhteva gibi değişkenlerin ve bunlar arasındaki karmaşık ilişkilerin bir işlevidir” (Güvenç, 1994). Bireylerin hayatı değerlendirme biçimleri, dünya görüşleri, düşünce şekilleri ve algıları yetiştikleri kültüre göre farklılık gösterebilir; çünkü toplumların dili ile kültürleri arasında güçlü bir bağ bulunur (Kartarı, 2006; Avcı, 2012).

Toplumların süregelen tarihleri boyunca konuştuğu dil, dünya görüşlerini yansıtmada en önemli unsur olmuştur. “Bir milletin dili basta olmak üzere; edebiyatı ve edebî eserleri ile tarihi, coğrafyası, felsefesi, dini, siyasi, sosyal, kültürel hatta hukuki, ekonomik hayatı ve ahlaki değerleri arasında sıkı bir ilişki vardır” (Kana, 2010). Bu yüzden toplumların sosyolojik yapısını analiz etmek, hayat tarzını ve düşünce sistemini algılayabilmek için kültür ve dil etkileşimi önemli ipuçları sunar. Bir yazarın da üslûbu içinde bulunduğu dünya görüşünden, tarihe özgü döneminden, toplum hayatından ve kişisel yaşantısından etkilenir. Dolayısıyla üslûp, fikirlerin metinleşmiş hâlidir diyebiliriz.

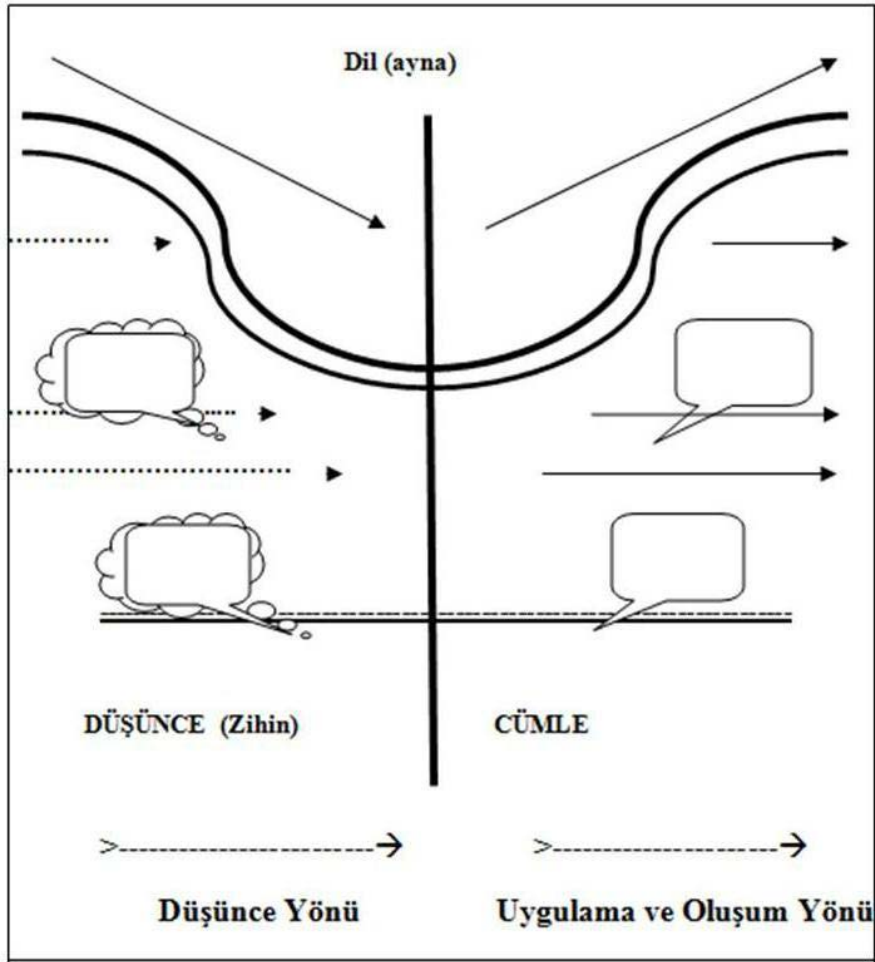
Özellikle çağımızda yaşanan teknolojik ve bilimsel gelişmelerin, ulusal sınırların önemini kaybetmesine yol açtığı ve kültürler arası etkileşimin artmasına sebep olduğu düşünülmektedir (Koçdemir, 1999). Bu durum dile ve kültüre olan saldırı tehdidini artırmış olabilir. Bu yüzden dil ve düşünce dünyamızın küreselleşme adı altında işgale uğraması metinlerin işlenmesinde üslûbun incelenmesini gerekli kılmaktadır (Yeke, 2010). Çünkü “her edebî eser konu edindiği cemiyetin, bedii fikir, duygu, kabul ve davranışların dünyasını, bir nispet dâhilinde yansıtır” (Tural, 1991).

Yapısalcı ekol (Saussure, 1949) ve üretimsel dönüşümlü ekol (Chomsky, 1964), Türkçeyi açıklamakta ve incelemekte yetersiz kalmaktadır. Bu yüzden incelenecek olan metinler anlam merkezli bir bakış açısıyla geliştirilmiş olan “dil-düşünce analizi teorisi” (Avcı, 2012)’ne göre incelenmelidir.

Bu teoriye göre cümlede, Türkçenin asıl temelini oluşturan iki boyut bulunur.

Şekil 1. Türkçenin düşünme ve uygulama yönü (Avcı, 2012).

Şekil 2. Türkçenin simetrik yapısı (Avcı, 2012).

Düşünce ve uygulama; derin yapı ile yüzeysel yapının karşılığıdır. Türkçede bu yapılar simetrik bir özellik gösterir ve ayna sistemi ile açıklanır. Düşünce yönü temel unsurdan başlar ve yardımcı unsura doğru ilerler, uygulama ve oluşum yönü ise yardımcı unsurdan temel unsura doğrudur.

“Yarın bütün işlerini bitirip Aydın’a gideceymiş” cümlesi incelenecek olursa:

Düşünce Yönü

<-----< -----<

Gidecekmış.

Aydın'a gidecekmış.

Bitirip Aydın'a gidecekmış.

Bütün işlerini bitirip Aydın'a gidecekmış.

Yarın bütün işlerini bitirip Aydın'a gidecekmış.

I

II

Yardımcı unsur

Temel unsur

>-----

----->

Uygulama ve Oluşum Yönü

Şekil 3. Cümlelerin düşünce ve uygulama yönü

Teoriye bakıldığında derin yapıda yani düşünce yönünde önce anlamı, anlamın bütünlüğünü temsil eden ve yargı bildiren yapıların yer aldığı görülür. "Dil, anlamın varlığıyla hayat bulur. Anlam, dilin sayesinde varlık sahasına çıkar. Dolayısıyla dil ve anlam birbirinden ayrılmaz bir bütündür" (Özbek, 2010) Edebî metin incelenmesinde anlamı merkeze alan üslup incelemeleri bu yönüyle değer taşır.

Çalışmada Orhan Kemal'in *Grev* romanı incelenecektir. Bu romanın seçilmesinin sebebi toplumsal bir roman özelliği gösterdiği düşünülmektedir. Söz dizimi anlam merkezli bakış açısının temelini oluşturur. Anlam merkezli bir inceleme, incelenecek olan metnin gerçekten toplumsal özellik gösterip göstermediğini, yazarın topluma ve toplumun diline olan yakınlığını ortaya koyacaktır.

Yöntem

Çalışmada, üslûba etki eden unsurları belirlemek amacı için de doküman incelemesi yöntemi kullanılmış ve karşılaştırma yapılmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar" (Madge, 1965). Araştırmada romanın belirlenen (ilk 10 sayfa) sayfalarındaki her cümle anlam merkezli olarak incelenmiş ve kategorik içerik analizi tekniğiyle betimsel olarak sayısallaştırılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Tablo 1. Grev romanında yer alan cümlelerin yüklemine göre incelenmesi

Boyutlar	<i>f</i>
Kurallı cümle	221
Devrik cümle	59
Toplam	280

İncelenen metinde 221 kurallı cümle kuruluşunun olduğu görülmektedir. 59 devrik cümle kullanılmıştır.

Tablo 2. Grev romanında yer alan cümlelerin yapısına göre incelenmesi

Boyutlar	<i>f</i>
Basit cümle	207
Sıralı cümle	73
Eksilteli cümle	14
Toplam	294

İncelenen metinde 207 basit cümle, 73 sıralı cümle, 14 eksilteli cümle kuruluşları olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Grev romanında yer alan cümlelerin yüklem türüne göre incelenmesi

Boyutlar	<i>f</i>
Fiil cümlesi	239
İsim cümlesi	41
Toplam	280

İncelenen metinde 239 fiil, 41 isim cümlesi kullanılmıştır.

Tablo 4. Grev romanında yer alan cümlelerin anlamlarına göre incelenmesi

Boyutlar	<i>f</i>
Olumlu cümle	234
Olumsuz cümle	46
Toplam	280

İncelenen metinde 234 olumlu cümle, 46 olumsuz cümle kuruluşu bulunmaktadır.

Türkçede esas unsur yargıdır. Türkçenin simetrik yapısına göre esas unsurun yani önemli olanın cümlelerin sonuna bırakıldığı görülür. Metinde devrik cümle kuruluşlarının %21 oranındadır. Bu kullanım Türkçenin simetrik yapısına ters bir özellik gösterir. Yazar devrik ve eksilteli cümle kuruluşlarını çoğunlukla konuşma cümlelerinde kullanmıştır; ancak konuşma dili bir milletin fikre ait temellerinden bağımsız düşünülemez.

Metinde imlâ ve noktalama işareti yanlışlıklarına rastlanması yazarın derin yapıda eksikliklerinin bulunduğunu gösterir. Bilinçli ve kasıtlı olarak doğal cümle yapısı tahrip edilmiyorsa yazarın dil anlam ilişkisinde sorun var demektir. "*Var ama, az.*", "*Hökümet hükümet değil ki...*", "*Sallandınver bir ikisini...*", "*San Memet.*", "*Ben çalışmayım...*", "*Bana ekmek veriyormuş...*", "*Çalışıyorum ben, alnımın teriyle kazanıyorum onu...*"

Yazar olaya dayalı bir metin oluşturmasından dolayı kısa cümleler kullanmıştır. Bu kısa cümlelerde anlam ilişkisini güçlendirmek için Soğdca, Farsça ve Fransızca gibi Hint Avrupa dil ailesinin cümle yapısında özellikle belirleyici olan ve Türkçe içinde sonradan kullanım alanı genişleyen "-ki" edatını kullanmıştır. Esasında güçlü bir anlatım sağlamak için kullanılması gereken "ki" edatının işlevi zayıflatılmış görünmektedir. "*Lan sen kimsin*

ki bize ekmek veriyorsun?" Örnekte görüldüğü üzere güçlü bir anlatım sağlanamamıştır. Yabancı dillere öykünmenin bir sonucu olarak karşımıza çıkar.

Yazarın düşünceyi ifade etme yolları ve konuşma cümlelerinin kullanım sıklığı romana bir senaryo özelliği kazandırmaktadır. Cümleler basit ve kısadır. Yazar edebî derinliği sağlayamamış, yüzeysel bir anlatımı tercih etmiştir.

Romanda yer alan konuşmaların halkın gerçekliğinden değil Karl Marx'ın kitabı olan *Kapital*'den esinlendiği görülebilir.

"Borough'daki duvar kağıdı fabrikasının müdürü Bay Otley, "Sabah 6'dan akşam 9'a kadar çalışmaya izin veren bir madde... bizim çok işimize gelirdi, ama sabah 6'dan akşam 6'ya kadar çalışma saatleri hiç uygun değil. Makinelerimiz öğle yemeği saatinde hep duruyor!" (Marks, 2003).

"Lakin, tezgahlar boşuna işliyor, üç tezgahta kilovatlar boşu boşuna su gibi harcanıyor, bir tek santimlik iş görülmüyordu."

"Ekmek veriyorum sana!", "Sen kimsin de bana ekmek vereceksin?", "Ulan siz değil ekmek, günahınızı bile vermezsiniz bedavadan!", "Çalışıyorum ben, alımın teriyle kazanıyorum onu...", "Fabrikanın menfaati nasıl icap ettirirse..." gibi konuşma cümleleri de aslında şu fikrin bir yansımasıdır: *"Artı-değer üretimi ya da kazanç elde etme, bu üretim tarzının mutlak yasasıdır."* (Marks, 2003). *"Bu yasa, kapitalist yönetimin özünü belirler. Ücretli işçinin ödenmeyen emeğinin yarattığı artı-değer, tüm burjuva sınıfının emekle elde edilmeyen gelirinin genel kaynağıdır"* (Marx, 1975).

Görüldüğü üzere işçilerin konuşmaları toplumun gerçekliğini yansıtmamaktadır. Romanın karakterleri *Kapital* kitabının gerçeğini yansıtmakta, bu yüzden yazar toplumdan uzak kalmaktadır. Ayrıca yazarın fiil cümlelerini sıklıkla kullanması bir düşünceyi ifade ettiğinin kanıtı olarak görülebilir; çünkü hareketin temel alındığı fiil cümleleri çoğunlukla bir fikri ifade etmede kullanılır.

Yazar Türkiye'deki devrimci düşünce gereği roman konusunu söz dizimine de yansıtmıştır. Cümle dizimindeki devriklik devrim düşüncesinin bir kanıtı olarak görülebilir. Çünkü dil ve düşünce arasında sıkı bir ilişki vardır (Avcı, 2012). Ancak metin incelenecek olursa bu devrim saf ideolojinin gereği ve amacı olarak değil Türk milletinin düşünce yapısına bir devrim amacı gütmektedir. Çünkü sosyalist bir devlet düşüncesi yerine, devlete ve bütünlüğe karşı bir örgütlü meslek gurubunun, sınıfsal bir devrim anlayışının izlerini romanda bulmak mümkündür.

Örneğin etnik kökenin bir lakap olarak kullanılması azınlıkları öne çıkaran, sosyalist düşünceden uzak bir fikri ortaya koymuştur. *"Apteshane aralığında sigara içerken "manzara"yı uzaktan görüp koşarak gelen Dokumacı Bilal, Gaffar, Kürt Resul de kalabalığa karıştılar.", "'Gebe değil de nedir!" dedi Kürt Resul."* gibi Ayrıca devletin düşman olarak ya da işçi düşmanı olarak gösterilmesi, askerin ve polisin ötekileştirilmesi de bu fikri destekler niteliktedir. *"Gaffar, "Kışınki vergi kaçakçılığını unutma!" diye bağırды.", "Askeriniz, polisiniz var şükür..."* gibi.

Sonuç

Yazarın *"Grev"* romanında devrik (59/280) ve eksilteli cümle kuruluşlarına sıklıkla başvurması Türkçeye hâkim olmadığını göstermez. Tam tersine kalemını ideolojisine uygun olarak kullanma çabası içinde olduğunu gösterir. Sosyalist görünüm altında "Sosyalist Realizm"i kullanarak etnik küçümseme ve tahriklerinde yer aldığı, kırık dökük cümle tercihleriyle sınıf çatışmasına yol açacak yapılar olarak görülür. Bu yapılar da özellikle Türkçenin simetrik ve derin yapısı kırılır. İmlâ ve noktalama işareti yanlışlıklarına rastlanması bir tesadüf olabilir mi? Yazarın yabancı dillerden dilimize geçmiş edatları gerçek görevleriyle

kullanmamasını bir zayıflıktan çok yabancı dillere öykünme eğilimin baskın olduğu görülmektedir şeklinde açıklayabiliriz.

Yazarın düşünceyi ifade etme yolları ve konuşma cümlelerinin kullanım sıklığı romana bir senaryo özelliği kazandırmaktadır. Cümleler basit ve kısadır. Yazar edebî derinliği sağlayamamış, yüzeysel bir anlatımı tercih etmiştir.

Romanda yer alan konuşmaların halktan tamamını kapsayacak şekilde beslenmeyerek, adeta *Kapital* kitabında yer alan düşünce ve ifadeleri dayatma şeklinde oluştuğu görülmektedir ve toplumun gerçekliğini yansıtamamaktadır. Yazar, siyasi bir düşünceyi halk ağızıyla topluma dayatma isteği duymuş olabilir. Bu yönüyle fiil cümlelerini sıklıkla kullanması bir düşünceyi ifade ettiğinin kanıtı olarak görülebilir; çünkü hareketin temel alındığı fiil cümleleri (239/280) çoğunlukla bir fikri ifade etmede kullanılır.

Yazarın bu eserinde, bulgulara göre metnin yüzeysel yapısında görülen kapitalizme değil Türk milletinin düşünce yapısına karşı bir devrim amacı güttüğü görülmektedir. Çünkü bu romanda sosyalist bir devlet düşüncesi yerine, devlete ve bütünlüğe karşı bir devrimin izlerini bulmak mümkündür. Bu azınlıkları öne çıkaran bir anlayış içerisindedir. Burada devlet, asker ve polis gibi kavramların düşmanlaştırıldığı görülmektedir.

Yazarın dil kullanımı ve üslûbu incelendiğinde derin yapıdaki eksiklikleri dikkat çekmekte, yabancı dillere öykündüğü görülmektedir. Ayrıca hareketin temel alındığı fiil cümlelerindeki sıklık dünya görüşünü aktarmak istediğini göstermektedir. Yazarın, içinde bulunduğu toplumun dile özgü özelliklerine ve fikrî temellerine bağlı kalmadığı, söz diziminde bozulmalara yol açtığı, Türk toplumuna ve gerçeklerine uzak olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça / References

Avcı, Y. (2012). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dil-düşünce analizi teorisi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(3). 1-15.

Barın, E. (2005). Yabancılarla Türkçe öğretiminde ilkeler. *Hütad*, (1). 19-30.

Chomsky, N. (1964). *Current Issues in Linguistic Theory*, Katz/Fodor.

Güvenç, B. (1994). *İnsan ve Kültür*. (6. baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kana, F. (2010). Ziya Paşa'ya göre edebiyat ve insan eğitimi. (Pamukkale Üniversitesi, Yüksek lisans tezi).

Kartarı, A. (2006). *Farklılarla yaşamak kültürlerarası iletişim*. Ankara: Ürün Yayınları.

Kemal, O. (1954). *Grev*. Ankara: Seçilmiş hikâyeler dergisi kitapları.

Koçdemir, K. (1999). Küreselleşme ve Türk kültürü. *Kök Araştırmalar Dergisi*, 1, 5-20.

Madge, J. (1965). *The Tools of Science an Analytical Description of Social Science Techniques*. Anchor Books Doubleday and Comp.

Marks, K. (2003). *Kapital*. Eriş yayınları. C: I. Erişim: Eylül 2018. <https://www.marxists.org/turkce/m-e/kapital/kapital1.pdf>

Marks, K. (2003). *Kapital*. Eriş yayınları. C: II. Erişim: Eylül 2018. <https://www.marxists.org/turkce/m-e/kapital/kapital2.pdf>

Marx, K. (1975). *Ücret fiyat ve kâr ücretli emek ve sermaye*. Ankara: Sol Yayınları.

Özbek, A. (2010). Fatih-Harbiye ve Yaban romanlarında cümlelerin anlam merkezli incelenerek üslûp özelliklerinin karşılaştırılması ve eğitime katkısı. (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yüksek lisans tezi.)

Saussure, F. (1995). *Cours de Linguistique Generale*, Paris.

Tural, S. K. (1991). *Zamanın elinden tutmak*. Ankara: Ecdad Yayınları. s.27.

Yeke, E. (2010). Türk dili ve edebiyatı derslerinde metin çözümlemesinde Hüseyin Nihal Atsız'ın tarihi romanlarına üslûp bilim açısından yaklaşım. (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yüksek lisans tezi.)

Ek 1: İncelenen Metinden Cümle Örnekleri

Yapılarına Göre Cümleler: Basit (B), Sıralı (S), Eksiltili (E),

Yüklem Yerine Göre C.: Kurallı (K), Devrik (D),

Yüklem Türüne Göre C.: Fiil Cümlesi (F), İsim C. (I),

Anlamına G.C.: Olumlu (+), Olumsuz (-).

Fabrika sahibinin oğlu, saçları dökülmüş iri başı, yuvarlak göbeğiyle tombalak bir patatesi hatırlatır. =BKF+

Bol bol uyumak, canlı kahkahalar salıvermek, çevresini alanlara mükellef ziyafetler çekmek için dünyaya gelmiş gibidir. =BKI+

Fabrikanın memurlar lokantasına girdi. =BKF+

Müessese Müdürü'yle birkaç garson her zamanki gibi koşuştular. =BKF+

Sandalyeler ikram edildi, masalar çekildi, itildi, kuvvetli güneşin vurduğu penceredeki muşamba perde indirildi. =SKF+

O, yani fabrika sahibinin oğlu, ikram edilen dört beş sandalyeden yalnız birisine yan geldi, dirseğini masaya dayadı, tombul yüzünü etli avucunun içine aldı. =SKF+

Ağız dolusu esnedi. =BKF+

Karşısında hazırolda bekleyen müessese müdürünün yüzüne, ağır göz kapaklarının altından yorgun yorgun baktı. =BKF+

"Canımın ne istediğini bil bakalım!" =BKF+

Müessese müdürü resmi bir gülüşten sonra, ciddileşti. =BKF+

"Bil," diye tekrarladı fabrika sahibinin oğlu, "canımın ne istediğini bil, sana on bin lira!" =SDF+

Sandalyesinde doğruldu, sonra bir kaplumbağanınkini hatırlatan sırtıyla masaya abandı. =SKF+

"Hadi... =E

Bilsene! BKF+"

Müessese müdürü gerdan kırdı, gözlerini kırpıstırdı, kuru yüzünü kaşdı. =SKF+

Sevmiyordu, garsonların filan önünde piyasasını düşürmekten başka bir şeye yaramayan bu şakaları sevmiyordu ama... =SDF-

Bu sırada cebinden bloknottunu çıkararak fabrika sahibinin büyük oğlu altın stilosuyla çok bozuk bir yazı yazdı: =BKF+

"Müessese müdürü canımın ne istediğini bildiği takdirde, kendisine on bin lira vermeyi taahhüt ediyorum." =BKF+

Müessese müdürü dede olmuş, ağırbaşlı bir adamdı ama çaresiz, kağıdı aldı, uzaklaştı. =SKF+

Fabrika sahibinin oğlu sandalyesine gene yan geldi. =BKF+

Gittikçe ağırlaşan gözkapakları nerdeyse büsbütün kapanacaktı. =BKF+

Bu sırada karşıda, kuvvetle vuran güneş sütununun yanında çatal, kaşıkları parlatmakta olan bir garson gördü. =BKF+

Eliyle masaya vurarak çağırırdı. =BKF+

Dirseklerine kadar sıvalı kolları, yer yer kararmış paçavrasıyla garson, koşarak geldi. =BKF+

Fabrika sahibinin oğlu, "Napiyorsun orda?" diye sordu. =BKF+

Kulaklarına kadar kızaran garson, "Çatalları parlatıyorum" dedi. =BKF+

"Niye parlatıyorsun?" =BKF+

"Usta öyle emretti efendim." =BDF+

"Usta öyle emretti demek? BKF+

Sen emir kulu musun? =BKF+"

Garson gülmeye çalışarak, "Sayenizde efendim..." dedi. =BKF+

"Sayemizde mi? =BKF+

Ben ağaç mıyım ulan? =BKF+"

"Estağfurullah efendim." =BKI+

"Saye gölge demek, ağacın gölgesi olur. =SKF+

Benim sayemdeyse... =E

Ben ağaç oluyorum bu hesapça, sen de benim gölgemde ha?" =BDF+

"Estağfurullah efendim, haşa..." =E

"Senin okumuşluğun falan var mı?" =BKF+

"Yok efendim." =BDF-

"Hiç mi?" =BKF-

"Var ama, az." =BDF+

"Ne kadar?" =BKF+

"Beşi bitirdim, hepsi bu." =BK.1F.2I+

"Gerisini niye getirmedin?" =BKF-

"Tecelli beyim..."=E

"Nasıl tecelli, tecelli ne demek?" =SKF+

"Ben esas Karadenizliyim. =BKI+

Babam postahanede odacıydı. =BKI+

Beş kardeşlik, aldığı para yetmiyordu zati boğazımıza. =S.1KI+.2DF-"

"Peki, şimdi on bin liran olsa... =E

Mesela tayyare piyangosu aldın, on bin lira vurdu! =SKF+

N'aparsın? =BKF+"

Garson gülmeye çalışarak önüne bakıyordu. =BKF+

"Söyle, n'apardın on binin olsa?" =SF.1K+.2D+

"? .. "

"Cevap ver be! =BKF+

Hiç düşünmedin mi? =BKF-

Mesela çıkarıp on bin lira versem sana şimdi. =BDF+

N'aparsın? =BKF+"

"? .. "

"Hiç fikrin yok mu be?=BKI-

Düşünmedin mi şimdiye kadar?" =BDF-

"Düşünmedim efendim." =BDF-

"On bin lira çok mu mühim?" =BDI+

"Çok ... "=E

"Çok demek! =BKI+

Demek, 'On bin liram olsa ne yapardım,' diye hiç düşünmedin?" =BKF-

"?.."

"Sende iş yok. =BKI-

Git işine hadi!" =BDF+

Garson kirli beziyle çekildi. =BKF+

Fabrika sahibinin oğlu yine ağız dolusu esnedikten sonra, yaşaran gözlerini tombul ellerinin tüylü sırtıyla sildi. =BKF+

Hava adamakıllı sıcaktı, terliyordu. =SKF+

Tiril tiril sadakor ceketini çıkarıp yanı başındaki iskemleye bıraktı. =BKF+

Sonra önündeki masanın üzerine çaprazlama koyduğu ellerine başını dayadı, uykuya tam geçecekti, lokanta kapısı hızla açıldı, dokumahane şefi içeri girdi: =SKF+

"Ahmet Bey," dedi. =BKF+

"Koşun!" =BKF+

Dokumacılar grev yaptı, ağa sizi bekliyor? =SKF+

Kara kuru bir Arabuşağı'ydı. =BKI+

Fabrika sahibinin oğlu, ondan beklenilmeyen bir çeviklikle sışradı, sadakor ceketini aldı. =SKF+

Dokumahane şefiyle lokantadan çıktılar. =BKF+

Hiçbir zaman düzelmeyen bir mide bozukluğundan şikayetçi ağa -fabrika sahibi- ağır tül perdelerin serin bir nemlilik verdiği odasında, köşeleme gidip geliyor, huysuzlanıyordu. =SKF+

İçeri giren oğluna, "İş dayresine, emniyete, cendermeye telefon et çabuk!" dedi. =BKF+

"Ne var? =BKF+

N'oluyor? =BKF+"

"Ne mi var? =BDI+

Ne mi oluyor? =BDF+

Ben mi senden soracağım, sen mi benden?" =SDF+

"Benim bildiğim, mesainin sekiz saate inmesini, fakat on iki saatte kazandıktan parayı vermemizi istiyorlardı." =BKF+

"Her neyse... =E

Evvela telefon et, sonra git, gör. =SKF+

İcap ederse atölyeyi bağla, koğ gitsinler! =SKF+

Amele mamele... =E

Aç itleri başımıza çıkardılar bre herif... =BDF+

Hökümet hükümet değil ki... =BDF-

Sallandıner bir ikisini... =BDF+ "

Fabrika sahibinin oğlu odadan fırladı. =BKF+

İplik ambarlarını bir hamlede geçti. =BKF+

Dokumahaneye koşarak girdi. =BKF+

Üç yüz dokuma tezgahının müthiş bir şakırtıyla çalıştığı atölyenin havasında pamuk tozları uçuşuyordu. =BKF+

Kapıda durdu. =BKF+

İçeriyi hırslı hırslı gözden geçirdi. =BKF+

Yanı başında dikilen dokuma ustasına, "Hani? Grev yaptılar diyordun?" dedi. =BKF+

"Herkes tezgahının başında!" =BKI+

"Tezgahlannın başındalar ama iş görmüyorlar. =SK.1I+.2F-

Masura tükeniyor, dolusunu koymuyorlar; bez top oluyor, kesmiyorlar; iplik kopuyor, bağlayıp çekmiyorlar." =S.K.1F+.2F-.3F+.4F-.5F+.6F-

"Bir çeşit grev yani? =BDI+

Kim elebaşları? =BDI+"

"San Memet. =BKI+

O yok mu o... =E"

"Çağır şunu bana!" =BDF+

Dokumahane şefi düdüğünü kuvvetle öttürdü. =BFK+

Bütün başlar kapıya çevrildi, iki muavin koşarak geldiler. =SKF+

"San Memet'i çağırın bana!" =BDF+

Az sonra zayıf kollan dirseklerine kadar çemirli, duru beyaz yüzlü, tepe saçları dökük, gaga burunlu bir dokuma işçisi dokuma ustasının yanına geldi. =BKF+

Üstü başı, kaşları toz içindeydi. =BFK+

Buyur!" dedi. =BFK+

Fabrika sahibinin oğlunu işaret eden şef, "Küçük ağa seninle konuşmak istiyor," dedi. =BFK+

Sarı Memet, küçük ağaya baktı, bakıştı. =SKF+

"Sarı Memet sen misin?" =BKI+

"Benim!" =BKI+

"Bu amele sen mi önyak oluyorsun?" =BKF+

"Ne gibi?" =BKI+

"Tezgah başında dikiliyor, iş yapmıyorlarmış. =SKF+

Böyle hareket etmelerini sen tavsiye ediyormuşsun?" =BKF+

"Ne münasebet...=E

Onu sana söyleyen halt etmiş! =BKF+"

"Ne biçim konuşmak bu? =BDI+

Bir amirin, bir büyüğün önünde böyle mi konuşulur?" =BDF+

"Büyüğün önünde böyle konuşulmaz, biliyorum. =SK.1F-.2F+"

"Konuşuyorsun işte!" =BDF+

"Konuşmuyorum, terbiyemi bilirim ben!" =S.1KF-.2DF+

"Konuşuyorsun işte be!" =BDF+

"Ben senin önünde konuşuyorum!" =BKF+

"Ben senin büyüğün değil miyim? =BKI-

Ekmek veriyorum sana! =BDF+ "

"Sen? =BKI+

Sen kimsin de bana ekmek vereceksin? =BKF+

Çalışıyorum ben, alnımın teriyle kazanıyorum onu... =SDF+

Bana ekmek veriyormuş... =BKF+

Ben çalışmayım...=BKF-

Sen bana ekmek ver. =BKF+

Ulan siz değil ekmek, günahınızı bile vermezsiniz bedavadan!" =BDF-

"Terbiyesizlik etme, fena olur sonra!" =S.1KF-.2DF+

"N'olur? =BKF+

Bilmem neyimden tutup tavana mı astırır beni? =BDF+"

Araya dokuma ustası girdi, San Memet'i kenara çekti. =SKF+

Çevresini hemen dokuma işçileri, arkadaşları almıştı. =BKF+

"Fiyakasına bak gebeşin... " dedi. =BKF+

"Bir dene patlatsam yarısı boşa gider." =BKF+

Apteshane aralığında sigara içerken "manzara"yı uzaktan görüp koşarak gelen Dokumacı Bilal, Gaffar, Kürt Resul de kalabalığa karıştılar. =BKF+

Gaffar, "N'olmuş lan Memet?" diye sordu. =BKF+

"Kim kime n'apmış?" =BKF+

"Hiç yahu... " dedi Sarı Memet. =BDF+

"Bize ekmek veriyormuş. =BKF-

Lan sen kimsin ki bize ekmek veriyorsun? =BKF+

Çamurda görersen bir tekme de sen atarsın. =BKF+"

"Boş ver..." dedi Gaffar. =BDF-

"Sekiz saate indiriyorlar mı? =BKF+"

"İndirir mi bunlar yahu... =BDF+

Avanta işçi var. =BKI+

En zoruma giden, bize terbiyesiz diyor... =BKF+

Lan senin de, sana terbiye verenin de... =E "

"Kim diyor? =BKF+

Koca göbek mi? =BKI+"

"Heye." =BKI+

"Terbiyesiz ebu cecdi onun, sülale-i tihiresi!" =BKI+

Fabrika sahibinin oğlu yanlarına geliyordu. =BKF+

Gaffar, "İhı ihı. .. " dedi. =BKF+

"Geliyor, bu tarafa geliyor..." =SKF+

"Göbeğe bak lan..." =BDF+

"Bellersin dokuz aylık gebe!" =BDF+

"Gebe değil de nedir!" dedi Kürt Resul. =BDF+

Fabrika sahibinin oğlu, "Haydi bakalım, iş başına!" diye emretti. =BKF+

Bir an hiç kimseden ses çıkmadı, bakışıldı. =SK.1F-.2F+

Sonra Sarı Memet, "Harp biteli beş sene oluyor!" dedi. =BKF+

"İş Kanunu'nun hükümlerini yerine getirmenizi istiyoruz!" =BKF+

"O sizin bileceğiniz iş değil," diye küçük ağa nefretle cevap verdi. =BKF+

"Fabrikanın menfaati nasıl icap ettirirse..." =E

"Biz kendi menfaatimizi biliriz. =BKF+

Fabrikanın menfaati bizi alakadar etmez! =BKF-

"Siz de fabrikayı alakadar etmezsiniz! =BKF-

"Arkadaşlar duydunuz mu? =BKF+

Biz fabrikayı alakadar etmezmişiz. =BKF-

Madem biz fabrikayı alakadar etmeyiz, o halde bul işçi de çalıştır! =S.K.1F-.2F+"

Küçük ağa telaşlandı. =BKF+

Dokumahane şefi, yardımcıları, yağcılar, fabrika başmakinisti, iki katip baş başa verip fiskos geçtiler. =BKF+

Sonra içlerinden iki katip gereken yerlere telefon etmek üzere koşular. =BKF+

Sapsarı yüzüyle fabrika sahibinin oğlu, "Dikkat edin!" diye bağırdı. =BKF+

"Grev yapıyorsunuz, grev kanunen yasak, karışmam sonra! =S.1KF+.2KI+.3DF-"

Sarı Memet hemen kendini topladı: =BKF+

"Hayır," dedi. =BKF+

"Katiyen. =BKI+

Geçiyoruz işimizin başına... =BDF+

Arkadaşlar, herkes işinin başına geçsin! =BKF+"

Herkes tezgahının başına geçti. =BKF+

Lakin, tezgahlar boşuna işliyor, üç tezgahta kilovatlar boşu boşuna su gibi harcanıyor, bir tek santimlik iş görülmüyordu. =SK.1F+.2F+.3F-

Dokumahane şefi, "Nafile ... " dedi. =BKF+

"İş görmeyecekler." =BKF-

Fabrika sahibinin oğlu hırslıdan kuduruyordu. =BKF+

Yere tükürdü, olduğu yerde döndü. =SKF+

Hırsına yenilerek, gitti, dokumahane kapısının ordaki mermerde şarteli çekti. =SKF+ Atölye istop edince,

"Haydi, paydos!" diye bağırdı. =BKF+

"Basın fabrikamdan, çıkın dışarı!" =SKF+

Yer yer kımıltılar, homurtular oldu. =BKF+

Sarı Memet, "Grevi sen yaptın! " dedi. =BKF+

Kanuna sen karşı geldin asıl. =BDF+

Şahit olun arkadaşlar, patron grev yapıyor!" =S.1DF+.2KF+

"Evet, grev, lokavt yapıyorum... =BKF+

Size bundan sonra değil ekmek, zırnık vermeyecem... =BKF-

Haydi, basın dışarı, yallah! =SKF+"

San Memet'le arkadaşları kafa kafaya verdiler. =BKF+

Bir süre usul usul konuştuktan sonra San Memet, "Kımıldamayalım," dedi. =BKF+

"Nasıl olsa polise telefon ettiler, şimdiye kadar, gelsin polis, işimizin başında görsün bizi!
=S.1KF+.2DF+.3DF+"

"Kıyak. =BKI+

Haydi gidelim. =BKF+"

"Arkadaşlar, geçin işinizin başına... =BDF+

Varsa bir kuvveti attırsın bizi dışarı! =BDF+"

Gaffar, "Kışınki vergi kaçakçılığını unutma!" diye bağırdı. =BKF+

"Ateş almaz enayi!" =BDF-

Dokumacılarından bir kısmı tezgahlarının başına geçti, bir kısmıysa küçük ağanın hali bas bas bağırان sesinden ürkerek fabrika kapısına doğru ağır ağır yürüdü. =SKF+

Az sonra, başkomiserle birlikte yirmi kadar bekçi, polis fabrikadan içeri telaşla girdiler. =BKF+

Coplar çekilmiş, kaşlar çatılmış, suratlar asılmıştı. =SKF+

Dokumahaneyi kordon altına aldılar. =BKF+

Sarı Memet'le arkadaşları ileri atılıp, "Komiser Bey," dediler. =BKF+

"Fabrika sahibi lokavt yaptı, ifadelerimiz alınsın! =SKF+"

Her kafadan bir ses çıkıyordu. =BKF+

Başkomiser şaşırılmıştı. =BKF+

"Lokavt ne demek?" diye sordu. =BKF+

"Patronun grevi, patronun ameleiyi kovması, işinden atması!" =SKI+

"Yalan!" diye fabrika sahibinin oğlu ortaya atıldı. =BKF+

"Yalan söylüyorlar, yalan söylüyor namussuzlar!" =S.1KF+.2DF+

"Namussuz sensin. =BKI+

Namussuz senin... =E"

"Namussuz, namussuz, namussuz...=E"

Ortalık karıştı. =BKF+

Fabrika kapısındaki işçiler de içeri girmeye zorluyorlardı. =BKF+

Başkomiser, bekçi ve polisler de ne yapacaklarını, nasıl davranmaları gerektiğini bilmedikleri için kararsızdılar. =BKI+

Fabrika sahibinin odacısı koşarak geldi: =BKF+

"Vali Muavini Bey geldi, Komiser Bey'i istiyor!" =SKF+

Başkomiser belindeki tabancasını tutarak koştu. =BKF+

Vali muavini hafif kara bıyıklı, akça pakça bir zattı. =BKI+

Divan Edebiyatı'na meraklı, bilhassa Nedim hayranıydı. =SKI+

Fabrika sahibinin masasına konulmuş, elindeki kurşunkalemi cama hafif hafif vuruyordu. =BKF+

Büyük ağa, "Şirnediler beyefendi," dedi. =BKF+

"Nirden icad oldu bu demirkırasi? =BDF+

Irgat, maraba güruhuna kabahatli olduk bayağı. =BDF+

Paramızla irezil oluyok!" =BKF+

Vali muavini gülümsüyordu: =BKF+

"Olur efendim," dedi. =BKF+

"Ufak tefek meseleler bunlar. =BDI+

Ya maazallah Evropa'daki gibi olsalar?" =BKF+

"Olmasın efendim, bura Türkiye! =S.1DF-.2KI+

Elinizde bir şey. =BDI+

Askeriniz, polisiniz var şükür... =BDI+

Nelerinden korkuyorsunuz? =BKF+

Ah ben hükümet olmalıyım. =BKF+"

"N'apardınız?" =BKF+

"Sallandırırver bir ikisini... =BDF+ "

"Ooo... =E

Bizim hükümetimiz işverenle işçi arasında tam bir hakem rolünü oynamak için... =E Yani demek istiyorum. =BKF+"

Fabrika sahibi bu sözleri beğenmedi. =BKF+

Yöneticiler içinde en gevşek onu bulduğu için oldubitti sevmezdi. =BKF+

Zaten bu "işverenle işçi arasındaki hakemlik"ten, "hukuk devleti" deyiminden de bir şey anlamıyor, içerleyip duruyordu. =S.K.1F-.2F+

Bu sırada odaya başkomiser girdi, vali muavininin karşısında esas vaziyet aldı. =SKF+

Vali muavini, "N'oluyor?" diye sordu. =BKF+

Beriki hep hazırda. =BKI+

Tabii fabrika sahibinin etkisi altında, bir çırpıda anlattı: =BKF+

"Amele işi bırakmış, grev yapmış... =SKF+

Telefonla haber verildi bize, hemen geldik." =S.1DF+.2KF+